

У 30 истражених гробова (све појединачни ukopi) били су похранјени остаци 29 особа: осам мушкарца, шест жена, 11 дјеце и четри особе чији spol и старост нису могли бити установљени. Већина одраслих умрла је у младој/средњој доби, а свега двије особе доживјеле су више од 50 година. Распоред и морфологија коштаних trauma на дугим костима и ребрима одраслих особа upућују на несретне случајеве као главни узрок nastanka тих озлјета. На више дјећјих kostura забилежене су патолошке промјене повезане са заразним болестима, метаболічким poremećajима, neadekvatном prehranom и sl.

На костуру дјетета pokopanог у гробу 26 уочене су морфолошке промјене суkladне појави активне tuberkuloze. Ријеч је о adolescentу starости између 14 и 16 година код којег су присутне лitiчке lezije на križној kostи, prsnим и slabинским kralješčima (T7–L4) те lijeвим и desним ребрима; lezije на ребрима праћене су активним periostitisом. Као послједица poremećене biomehanike kralježnice присутна је ankiloza slabинских kralježaka (L2–L3). Уз ове патолошке промјене навјеројатније је повезана и присутност активног upалног procesa на endokranijалној страни тјemenih kostiju и zatilјне kostи. S obzirom да makroskopsком analizом није могуће установити је ли ријеч о типу *M. tuberculosis* или *M. bovis* uzorак rebra послан је на analizu drevne DNA.

Случај tuberkuloze из Iloка usporedit ће се с kронолошки блиским случајевима из kontinentalne Hrvatske али и susjedних područја као што су Vojvodina и južna Mađarska. Уз то, konzultirat ће се и povijesни izvori како би pokušало utvrditi је ли tuberkuloza на ovom područју била endemska појава или су за njeno prisustvo у Iloку и drugim nalazištима odgovorni burni povijesни događaji повезани с грађанским ratом у Slavoniji и osmanliјским osvajanјима tijekom 15. и 16. stoljeća.

Zrinka Premužić, *Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska*
Petra Rajić Šikanjić, *Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska*
Boris Mašić, *Muzej grada Zagreba, Hrvatska*

ZDRAVLJE NOVOVJEKOVNIH STANOVNIKA ZAGREBA PREMA KOSTURNIM OSTACIMA S GROBLJA REMETE

Како би се utvrdilo zdravstveno stanје stanovnika novovjekovnog Zagreба, provedena је analiza ljudskih kosturnih ostataka из 40 гробова с nalazišta Remete у sjeverном dijelu Zagreба. На nalazištu су otkrivena два sakralna objekta која се могу повезати са srednjovjekovним pavlinским samostanom и crkvом те groblје. Pronađena су 284 groba, premda је pokopаних pokojnika било много више, али су njihови остаци dislocirани naknadним ukopavanјима те

je kao ukop pokojnika evidentiran samo onaj gdje se moglo točno utvrditi da je riječ o grobnoj cjelini ili njezinu dijelu. Veći dio istraženih grobova može se datirati u 17. i 18. stoljeće. Pokojnici su u grobove bili položeni na leđa, često u drvenim sanducima, s glavom na zapadu te rukama položenim na zdjelicu ili grudni koš. U grobovima su, uz pokojnike, najčešće bile priložene svetačke medaljice, križići i perle krunica.

Na kosturnim ostacima provedena je standardna antropološka analiza kojom je određen spol i dob osoba te zabilježene i opisane patološke promjene. Analiza je pokazala da su oko crkve sahranjivani muškarci, žene i djeca, što upućuje da se ne radi samo o samostanskom groblju, već su se na njemu pokapali stanovnici ovog dijela Zagreba. Na analiziranom uzorku uočena su sljedeća patološka stanja: endokranijalne lezije, *cribra orbitalia*, osteom u čeonom sinusu, degenerativne promjene na zglobovima dugih kostiju i kralješcima, Schmorlovi defekti, osteomijelitis i periostitis na dugim kostima nogu, traume, osteopenija te slučaj sifilisa. Prema nekim patološkim promjenama moguće je zaključiti da je dio zajednice bio izložen zaraznim bolestima uslijed loših životnih uvjeta. Uočene degenerativne promjene i Schmorlovi defekti svjedoče da se dio stanovnika bavio fizički zahtjevnijim aktivnostima. Traume su najvjerojatnije nastale slučajno tijekom svakodnevnih aktivnosti. Slučaj sifilisa zanimljiv je u kontekstu dugotrajne prisutnosti ove bolesti na području novovjekovnog Zagreba.

Álvaro Manuel Monge Calleja, *Department of Life Sciences, University of Coimbra, Portugal, CIAS, Research Center for Anthropology and Health, University of Coimbra, Portugal*

Ângela Araújo, *Department of Life Sciences, University of Coimbra, Portugal*

António Pedro Alves de Matos, *CiiEM, Egas Moniz Interdisciplinary Center of Investigation, University Campus of Quinta da Granja, Monte de Caparica, Portugal*

Ana Luisa Santos, *Department of Life Sciences, University of Coimbra, Portugal, CIAS, Research Center for Anthropology and Health, University of Coimbra, Portugal*

THE DUALITY OF CHILDHOOD BONE POROSITY: POTENTIAL OF SCANNING ELECTRON MICROSCOPY ANALYSIS

The high mortality in the first years of life – due to different factors – is presented by osteological material usually without macroscopically visible